

Небезпечний покер

Війна Росії проти України: як падіння ракети на території Польщі змусило сторони «розкрити карти»

Падіння ракети на території Польщі 15 листопада стало черговим кризовим моментом війни Росії в Україні. Подібно до криз часів холодної війни, ця подія поставила зацікавлені сторони перед непростими питаннями та стала перевіркою їхньої спроможності керувати конфліктом, обстоювати свої інтереси і в той самий час тримати ескалацію під контролем.

Думки щодо того, яка ракета й чому впала на територію Польщі, розділились. Але цей епізод великої війни, чи то випадковий, чи то запланований, став для сторін приводом поміркувати над своїми стратегіями та, якщо звернутись до термінології покеру, змусив їх трохи розкрити карти. Росія та Україна, кожна по-своєму, показали готовність підвищити ставки; Захід обрав обережний check.

Сподівання України

Щойно стало відомо про падіння ракети на території Польщі, президент України Володимир Зеленський негайно заявив, що то була російська ракета – й не змінив позицію навіть під впливом інших оцінок із боку президентів Польщі та США. Також він назвав цей інцидент значною ескалацією та закликав до дій. Чи мав він вибір?

Україна, яка до [повномасштабної] війни перебувала в сірій зоні безпеці без формальних союзників, після російського вторгнення виявилася повністю залежною від доброї волі держав, що їй допомагають. Цей факт є визначальним для стратегії України в цій війні.

Для держави, якій так і не було надано ефективних гарантій безпеки, а прагнення їх отримати стало формальним приводом для війни, намагання зробити свою долю більш спільною з долею партнерів є цілком зрозумілим. Україна не має гарантій того, що Захід

допомагатиме їй як завгодно довго й як завгодно багато. Досвід дев'яти місяців війни радше дозволяє дійти висновку, що допомога Заходу є дозованою, а перспективи її обсягів у майбутньому – не зовсім зрозумілими. Та й «як завгодно багато» – поняття настільки відносне, що на ньому не побудувати довгострокової стратегії.

Українська ставка на ескалацію, яка змусила би Захід воювати «по-справжньому», зрозуміла. Але остаточні рішення щодо цього будуть прийматися не в Києві.

Росія давно стала спільною загрозою для України й Заходу, але ступінь та характер цієї загрози, як і раніше, сильно відрізняються. Для Заходу Росія – довгостроковий виклик, протистояти якому можна й довго, керуючи ризиками. Для України Росія – безпосередня загроза існуванню. Звузити простір Заходу для маневрування, зробити картину ще більш чорно-білою, забезпечити собі ще більшу підтримку суспільної думки та політиків у Європі й у США – такий вигляд може мати середньострокова мета України, для якої важливо компенсувати відсутність гарантій безпеки.

Для досягнення цієї мети зростання напруги у відносинах Росії та Заходу може бути корисним. Навіть до війни частина дипломатичних зусиль України була спрямована на те, щоби відновити геополітичний клімат холодної війни й логіку гри з нульовою сумою в тоді ще м'якому протистоянні Росії та НАТО, тільки цього разу – перебуваючи, за можливості, з правильного боку «залізної завіси».

Українська ставка на ескалацію, яка змусила би Захід воювати «по-справжньому», зрозуміла. Але остаточні рішення щодо цього будуть прийматися не в Києві, і їхньою підставою буде не бажання України, а сприйняття ризиків у західних столицях.

Перевірка Росії

Інтересам Росії, попри всю войовничу риторику, навряд чи відповідає ескалація війни, яка призвела би до втручання НАТО. Важливий проміжний підсумок минулих місяців: Росія значно слабша, ніж здавалося до лютого 2022 року. Час працює проти Москви. Вона ніколи не була готовою до справжнього протистояння з силою Заходу, яка багатократно переважає; й тим паче не готова до нього зараз. Вступ до НАТО Швеції та Фінляндії, що далі послаблює позиції Росії в регіоні Балтійського моря, Росії відбити нічим, а в прийдешній війні на виснаження шанси Росії здаються співставними

з її часткою в світовому ВВП.

Якщо воювати з НАТО Росія не може собі дозволити ні зараз, ні в майбутньому, то ставку можна зробити на послаблення єдності Альянсу, й ракета на території Польщі дає мізерний шанс.

Неоднозначність обставин, за яких це сталося, небажання або неготовність цілого ряду країн НАТО підіймати ставки до війни з Росією давали Москві бодай примарну можливість записати собі в актив хоч щось. Пропаганда назвала би це розколом чи розпадом НАТО, але, звісно, це було би черговою помилкою Кремля. Навіть якби ракета виявилася російською, а НАТО не змогло одноголосно активувати п'яту статтю Вашингтонського договору, про розпад НАТО би не йшлося, а тільки про зниження його надійності.

*Для Росії ракета, що
впала на території
Польщі – це можливість
отримати трохи
інформації про те, як
могли би діяти союзники
з НАТО в кризовій
ситуації*

Різноманітні довоєнні сценарії обігравали ситуацію, коли Росія наважується на гібридну атаку проти однієї з країн-членів НАТО, щоби змусити Альянс вагатися щодо дій у відповідь. Тільки тоді вважалося, що Росія набагато сильніша, а в пам'яті зберігалася успішна для Росії гібридна операція з анексії Криму. Стримати Москву від подібних тестів було важливим завданням; вважалося, що розподіл сил на європейському театрі далеко не обов'язково на користь НАТО; тож багато в чому потреба в діалозі з Росією та в контролі над ескалацією диктувалася цими міркуваннями.

Зараз видно, що Росія слабка, а затягування війни робить її ще вразливішою. Ракета, що впала на території Польщі – це вже не хитрий план Кремля, а, найімовірніше, збіг обставин, який дає йому можливість отримати трохи інформації про те, як могли би діяти союзники з НАТО в кризовій ситуації. Навряд чи ця випадкова перевірка дасть Москві щось суттєве; ймовірно, інцидент стане приводом для НАТО переглянути процедури й механізми можливих відповідей у таких ситуаціях у майбутньому.

Обережність НАТО

Для Заходу те, що сталося, було не тільки приводом щось переглядати, але й досить серйозною проблемою, яка показала масштаби можливих дилем у майбутньому.

Переважно це вибір між величезними ризиками війни (будь-якої

інтенсивності) та втратою надійності НАТО, яка приносить усім значну користь і є основою безпеки країн-членів. Саме небажання робити подібний вибір було довгий час головною причиною того, що, попри формальне дотримання Альянсом політики відчинених дверей щодо Києва, практичних шансів на вступ до НАТО Україна не мала. Річ була не в лобюванні інтересів Кремля, для якого, схоже, проблема полягала аж ніяк не в зближенні України з Альянсом – Москва для цього зближення зробила все й навіть більше, розв'язавши проти України злочинну війну. Причина полягала в інтересах самих країн-членів НАТО, більшість яких не були готові воювати з Росією, захищаючи Україну, й не хотіли навіть думати про необхідність робити вибір між такою війною та втратою надійності Альянсу.

*Для Заходу те, що
сталось – це вибір між
величезними ризиками
війни та втратою
надійності НАТО*

Зараз, коли війна змінила всю звичну систему координат глобальної безпеки, зокрема послабила багатосторонні інститути та зробила важливішим фактор військової сили, цінність НАТО зросла. Країни-члени потребують надійного та ефективного механізму вирішення майбутніх проблем, а не тільки поточної російської війни проти України.

Для такого механізму російська ракета, що впала на території Польщі та при цьому вбила людей, могла би стати дуже серйозною проблемою. Механізм Вашингтонського договору, як і, в принципі, робота коаліцій, не передбачає нічого «автоматичного»; війна все одно залишається питанням політичного вибору для кожної країни. Але окремі ситуації, в яких ставки є надто високими, роблять такий вибір практично безальтернативним.

Наразі Захід має і вибір, і свободу маневрувати, і перевагу над Росією. Перемога Москви в війні проти України неприйнятна, але такої перемоги в повному сенсі слова вже й не буде. Все решта – питання управління ризиками.

Микола Капітоненко

Київ

Кандидат політичних наук Микола Капітоненко (Mykola Kapitonenko) – доцент Інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, директор Центру досліджень міжнародних відносин. Член Громадської ради при Комітеті з міжнародних відносин Верховної Ради України. Редактор журналу *UA: Ukraine Analytica*, автор понад 70 наукових статей. Основна сфера інтересів – міжнародні конфлікти та зовнішня політика України.

